

Jani Koskinen

PEREDUR
EFROGINPOIKA
Kymriläinen
kansantaru

Peredur Efroginoika –
kymriläinen kansantaru

Jani Koskinen

Peredur Efroginpoika –
kymriläinen kansantaru

© 2023 Jani Koskinen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-33-9366-0

Kansikuva: Myllylampi (ky. *pwll y felin*) Llandudochin kylässä Sir Benfron maakunnassa. Paikkakunnan mylly (*Y Felin*) on Kymrinmaan viimeisiä yhä käytössä olevia vesimyllyjä. Myllyn läheisyydessä sijaitsevat myös Llandudochin apottiluostarin (*Abaty Llandudoch*) rauniot.

Kuvauspäivä: 26.6.2019

Kuvaaja: Jouni Koskinen

Taustaa

Tämä teos sisältää suomennokseni kymrinkielisestä kansantarusta *Peredur fab Efrog* (Peredur Efroginpoika). Tarun tärkeimmistä lähteistä varhaisempi *Llyfr Gwyn Rhydderch* (Rhydderchin valkoinen kirja) on ajoitettu 1300-luvun alkupuolelle tai puoliväliin ja myöhempi *Llyfr Coch Hergest* (Hergestin punainen kirja) 1300- ja 1400-lukujen taitteeseen. Oma käännökseni mukailee Hergestin punaisen kirjan versiota.

Käsikirjoitusten kertomuksista on modernina aikana julkaistu nykykymrin oikeinkirjoitukseen sovitettuja ja muutenkin nykykielen puhujalle helpommin avautuvia versioita. Olen myös omassa suomennoksessani sovittanut useita henkilön- ja paikannimiä nykykymrin kannalta perustellumpaan kirjoitusasuun.

Jo aiemmin olen julkaissut Rhydderchin valkoisesta kirjasta ja Hergestin punaisesta kirjasta tunnetut tarinat *Pwyll Pendefig Dyfed*, *Branwen ferch Llŷr*, *Manawydan fab Llŷr*, *Math fab Mathonwy*, *Breuddwyd Macsen*, *Cyfranc Lludd a Llefelys*, *Breuddwyd Rhonabwy*, *Culhwch ac Olwen* ja *Iarlles y Ffynnon* suomennettuina teoksissa:

- 1) *Pwyll, Dyfedin ruhtinas* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2021)
- 2) *Branwen Llŷrintytär* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2022)
- 3) *Manawydan Llŷrinpoika* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2022)
- 4) *Math Mathonwynpoika* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2022)
- 5) *Macsenin uni* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2022)
- 6) *Lluddin ja Llefelysin tapaus* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2022)
- 7) *Rhonabwyn uni* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2022)
- 8) *Culhwch ja Olwen* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2022)
- 9) *Lähteen jaarlitar* - kymriläinen kansantaru (Books on Demand, 2023)

[Huom! Teknisistä syistä johtuen suomennokset löytyvät joistain tietokannoista kirjoitusasussa, jossa hatullisen ŷ-kirjaimen tilalla on hatuton y.]

Neljä ensin mainittua tarua muodostavat Mabinogi-tarukokoelman ytimen *Pedair Cainc y Mabinogi* (Mabinogin neljä haaraa). Laajemmassa mielessä Mabinogiin katsotaan nykyään kuuluvan myös seitsemän tai kahdeksan muuta, yhteensä siis 11–12 tarua. Näiden tarujen kanonisoitumiseen osaksi kokoelmaa vaikutti Charlotte Guestin (1812–1895) englanninnos, vaikka käännös on tietysti toissijainen suhteessa kymrinkielisiin alkuperäisteksteihin. Mabinogin neljään haaraan kuulumattomista taruista 4–5 lasketaan kuuluviksi ns. *Kotoperäisiin taruihin* (Y Chwedlau Brodorol), jotka viime kädessä juontavat juurensa Kymrinmaan suulliseen perinteeseen. Lisäksi kolme tarua, joiden yhteys Kymrinmaahan on löyhempi, tunnetaan yhdessä nimellä *Kolme ritariromaania* (Y Tair Rhamant). Peredur Efroginoika on yksi näistä kolmesta.

Ranskalainen Chrétien de Troyes kirjoitti 1100-luvulla teoksen *Perceval ou le Conte du Graal*, jonka juoni vastaa osittain Peredur Efroginpojan juonta. Sitä, missä taru on alun perin syntynyt, ei kuitenkaan varmuudella tiedetä.

Olen tietoisesti käyttänyt suomenoksessa sanaa *jaarlitar*, vaikka jaarlin puolisoa tavataankin kutsua meillä yleensä kreivittäreksi. Tämä suomen kieleenkin ujuttautunut käytäntö pohjautuu ennen muuta englanninkielisiin arvonimiin. Englantilaisen jaarlin (en. *earl*) puolisoista ei käytetä jaarli-sanasta johdettua titteliä, vaan tätä kutsutaan kreivittäreksi (en. *countess*). Kuitenkin kymriksi jaarlin (ky. *iarll*) puoliso on nimenomaan "jaarlitar" (ky. *iarlles*). Sanan suomentaminen kreivittäreksi olisi tuntunut kymriläiskulttuurin kuvaamiselta englantilaisten silmälasien läpi, mitä päinvastoin pyrin välttämään aina kun mahdollista.

Hallitsija Arthurista käytän alkuperäislähteen mukaisesti nimitystä keisari (ky. *ymerawdwr*), vaikka nykyisin Arthuriin viitataankin yleensä kuninkaana (ky. *brenin*).

Toisin kuin monissa aiemmin suomentamissani taruissa, Peredur Efroginpojassa ei pahemmin esiinny paikannimiä, jotka auttaisivat sijoittamaan tapahtumat kartalle.

Ainoa nykyisestä Kymrinmaasta mainittu paikannimi on Wysg-joen (*Afon Wysg*) varrella sijaitseva Caerllion. Kymrinmaan kaakkoisosassa sijaitseva paikkakunta tunnetaan roomalaisaikaisesta linnasta ja kylpylästä, ja tarussa Arthurin hovi sijaitsee siellä. Nykyisen Englannin puolelta mainitaan Caerloyw (en. *Gloucester*). Lisäksi tarun päähenkilön isän nimi lienee ainakin etymologisesti samaa alkuperää kuin kaupunginnimi Efrog (en. *York*). (On syytä pitää mielessä, että ennen anglosaksien valloituksia kymrin kielen esimuodon puhuma-alue kattoi nykyisen Kymrinmaan lisäksi nykyisen Englanninkin, joten Kymrinmaa ja nykyinen Englanti olivat oikeastaan samaa kulttuuripiiriä toisin kuin nykyään.)

Keskiaikaista tekstiä kääntäessä tulee vastaan kysymys, missä määrin käännöksen kieliasun pitäisi jäljitellä alkuperäisteosta vanhahtavuudessaan ja nyky-yleiskielestä poikkeavuudessaan. Olen ratkaissut kysymyksen käyttämällä pääsääntöisesti yleiskieltä, mutta rikastamalla sitä joissain kohdin murteellisilla ilmauksilla, kuten hämäläisellä murreksella *liuma* 'lauma, liuta, parvi'. Useammassakin kohdassa olen käyttänyt niin ikään hämäläismurteitten puhuma-alueella tavattavaa sanaa *halusti* 'mielellään'. Viimeksi mainitun löysin alun perin kirjeestä, jonka Mäntsälän Sälinkäällä koko ikänsä elänyt isäni Hilma Josefina Koskinen o.s. Laine (1890–1972) on kirjoittanut isälleni. Vuonna 1965 kirjoitetussa kirjeessä sana esiintyy lauseyhteydessä: *Olisin jo kyllä halusti mennyt kotiokki/kotiakki [- -]*. (Käsialasta on vaikea saada selvää, onko sana *kotio* vai *kotia* – molempiahan esiintyy murteissa.)

Peredur Efroginpoika

Jaarli Efrog omisti Pohjoisen jaarlikunnan ja hänellä oli seitsemän poikaa. Mutta ei hän elättänyt itseään ensisijaisesti omaisuudellaan, vaan turnajaisilla, sodilla ja taisteluilla. Ja kuten taisteluihin ja sotiin hakeutuvalle usein käy, hänet surmattiin kuuden poikansa kera. Efrogin seitsemäs ja nuorin poika oli nimeltään Peredur, eikä tämä ollut tarpeeksi vanha taistelemaan ja sotimaan. Muuten kyllä hänetkin olisi surmattu, kuten isänsä ja veljensä. Peredurin äiti oli osaava ja viisas nainen ja kantoi suurta huolta pojastaan ja tämän omaisuudesta. Niinpä äiti neuvoi itseään pakenemaan asumattomaan ja kaukaiseen erämaahan, eikä hän hyväksynyt matkaseurakseen kuin naisia ja poikia sekä korskeilemattomia miehiä, jotka eivät sen paremmin kenneet kuin soveltuneetkaan taistelemaan tai sotimaan. Eikä kukaan uskaltanut tuoda ratsuja taikka aseita pojan lähellekään, jottei tämä vain mielistyisi niihin.

Niin poika meni päivittäin metsään leikkimään ja heittelemään risuja ja keppejä. Sitten eräänä päivänä hän näki äitinsä vuohiliuman ja kaksi kaurisnaarasta seisomassa vuohien likellä. Poikaa ihmetytti suuresti, ettei näillä kahdella ollut sarvia kuten muilla, ja hän oletti niiden menettäneen sarvensa oltuaan kauan eksyksissä. Metsän päässä oli talo vuohille, ja poika ajoi kauriit ja vuohet sotilaallisen päättäväisesti sen sisään. Sitten Peredur palasi äitinsä tykö.

"Äiti", hän sanoi. "Näin metsässä jotain outoa. Kaksi vuohistasi on villiintynyt ja menettänyt metsässä harhaillessaan sarvensa. Eikä kukaan ole kohdannut yhtä suurta vaivaa kuin minä ajaessani ne sisään."

Sitten kaikki nousivat ja tulivat katsomaan. Ja kauriit nähdessään hämmästyivät he suuresti.

Sitten eräänä päivänä he näkivät kolmen ritarin tulevan metsän reunassa kulkevaa hevostietä. Nämä kolme ritaria olivat Gwalchmai Gwyarinpoika, Genair Gwystl ja Owain Urieninpoika. Owain piti perää seuraten ritaria, joka oli jakanut omenia Arthurin hovissa.

"Äitini", Peredur kysyi, "keitä nuo tuolla ovat?"

"He ovat enkeleitä, poikani", tämä vastasi.

"Minäkin ryhdyn sitten enkeliksi heidän kanssaan."

Niin Peredur meni tielle heitä vastaan.

"Sanohan", Owain tiedusteli, "oletko tänään tai eilen nähnyt ritarin menevän ohitse."

"En tiedä, mikä on ritari", Peredur vastasi.

"Sellainen kuin minä", Owain sanoi.

"Jos kerrot minulle, mitä pyydän, niin minä kerron sinulle, mitä sinä pyydät."

"Kerron ilomielin", Owain vastasi.

"Mikä tämä on?" Peredur kysyi satulasta.

"Se on satula", Owain sanoi.

Sitten Peredur kyseli kaikista miehillä ja ratsuilla näkemistään varusteista ja aseista, mitä ne olivat ja mihin niitä käytettiin. Owain selitti Peredurille kaiken.

"Jatka eteenpäin", Peredur sanoi. "Näin nimittäin sellaisen, mitä tiedustelit. Ja minä lähden mukaasi."

Sitten Peredur palasi äitinsä ja tämän seuralaisten luokse.

"Äiti", hän sanoi, "eivät ne äskeiset olleet enkeleitä, vaan ritariksi lyötyjä."

Tämän kuultuaan äiti pyörtyi. Peredur meni polttopuun rahtaamiseen käytettyjen hevosten luokse ja toi ruokaa ja juomaa asumuksilta erämaahan. Hän otti harmaalaikkuisen, vankkaluisen ja vahvimaksi olettamansa hevosen, sitoi kuormasatulan sen selkään ja valjasti hevosen jäljitellen kaikkea näkemäänsä. Sitten hän palasi äitinsä luokse, joka poikansa saavuttua heräsi pyörryksistä ja kysyi:

"Poikani, teetkö lähtöä?"

"Teen", poika vastasi, "sinun luvallasi."

"Odota, niin neuvon sinua ennen lähtöäsi."

"Mielelläni", poika sanoi, "mutta puhu kiiruusti."

"Mene aina Arthurin hoviin saakka – siellä ovat parhaat, anteliaimmat ja rohkeimmat miehet. Ja missä näetkin kirkon, lausu sille Isä meidän. Jos tarvitset ruokaa ja juomaa, mutta sinulle ei anneta hyvällä, ota itse. Jos kuulet huutoa, mene sitä kohti – varsinkin jos ääni on naisen. Jos näet kauniin korun, ota se ja anna toiselle, niin saat ylistystä. Jos näet kauniin naisen, osoita ihastuksesi hänelle ennen kuin hän haluaa sinut. Näin sinusta sukeutuu entistä ehompi ja arvonsa tunteva mies."

Äidin sanottua sanottavansa Peredur nousi ratsun selkään kädessään kourallinen teräväkärkisiä nuolia ja lähti matkaan. Niin hän matkasi kaksi päivää ja kaksi yötä syrjäisten metsien ja monien ruokaa ja juomaa tarjoamattomien erämaiden halki. Sitten hän tuli suureen aarniometsään ja sen siimeksessä näki hän sievän tasamaisen aukean, ja aukealla teltan. Teltta näytti hänestä kirkolta, joten hän lausui sille Isä meidän. Sitten hän lähestyi telttaa ja sen ovi oli auki. Oven lähellä oli kultainen tuoli, jolla istui kaunis punaruskeahiuksinen neito. Neidolla oli kultainen, säihkyvin kivin koristeltu otsakoru ja kädessään muhkea kultasormus. Peredur laskeutui hevosensa selästä ja kävi sisään. Neito ilahtui Peredurin saapumisesta ja tervehti tätä asiaankuuluvasti. Teltan perällä Peredur näki ruokaa, kaksi leiliä täynnä viiniä, kaksi vaaleaa leipää sekä porsaankyljyksiä. Sitten hän sanoi:

"Äitini kehotti minua ottamaan ruokaa ja juomaa, missä sitten näenkin niitä."

"Ota ihmeessä ruokaa, arvon herra", neito vastasi.

Niin Peredur puolet ruoasta ja juomasta itselleen ja jätti puolet neidolle. Syötyään hän tuli jälleen neidon eteen ja sanoi:

"Äitini kehotti minua ottamaan kauniin korun, missä sitten näenkin sellaisen."

"Ota pois, hyvä ihminen", neito vastasi.

Niin Peredur otti sormuksen ja ratsasti tiehensä.

Sitten teltan omistanut ritari, Aukean herra, saapui paikalle ja näki ratsun jäljet.

"Kerro", hän sanoi neidolle, "kuka kävi täällä minun poissa ollessani."

"Outo ja herraskainen mies", neito vastasi ja kuvasi Peredurin ilmeen ja olemuksen perusteellisesti.

"Kerro, tekikö hän jotain vasten tahtoasi."

"Vannon uskoni kautta, ettei hän tehnyt mitään väärää minulle."

"Minä vannon uskoni kautta, etten usko sinua. Ja ennen kuin pääsen kostamaan häpeäni hänelle, sinä et saa asua kahta yötä samassa talossa."

Niin ritari nousi ja lähti haeskelemaan Pereduriä.

Peredur teki tuolloin matkaa kohti Arthurin hovia, mutta ennen kuin hän oli saapunut perille, tuli hoviin toinen ritari, joka antoi linnan portilla muhkean kultasormuksen palkkioksi ratsunsa pitelystä. Ritari tuli saliin, missä Arthur ja [tämän vaimo] Gwenhwyfar olivat palvelusväkineen. Huonepalvelija tarjoili Gwenhwyfarille kultaisesta pikarista, mutta ritari heitti astiassa olleen juoman

Peredur fab Efrog (Peredur Efroginpoika) on keskiaikaisista käsikirjoituksista tunnettu kymrinkielinen kansantaru. Tämä kirja sisältää kertomuksen Jani Koskisen kymristä suomentamana sekä hänen kirjoittamansa taustoituksen.

Jani Koskinen (s. 1988 Kirkkonummi) on koulutukseltaan kielitieteilijä ja julkaissut useita kymrin kieleen sekä muihin kelttiläiskieliin liittyviä teoksia, muun muassa:

- * Unohda Wales, lähde Kymrinmaahan! (2020)
- * Matkaopas gaelinkieliseen Skotlantiin (2021)
- * Matkaopas iirinkieliseen Irlantiin (2021)
- * Kymri-suomi-verbisanakirja (2021)
- * Unohda Bretagne, lähde Breizhiin! (2022)